WORLD CONFERENCE ON STUDENT - CENTERED LEARNING APPROACHES

# O‘SMIRLARNING IJTIMOIY TARMOQLARDAN FOYDALANISH KO‘NIKMALARIDA TANQIDIY FIKRLASHNING AHAMIYATI

**Xudoyberdiyev Hikmatillo Muzaffarovich**
**hikmatilloxudoyberdiyev2210@gmail.com**
**Xalqaro Nordik Universiteti magistranti**

**Annotatsiya:** Mazkur tezisda globallashuv sharoitida o‘smirlar hayotining ajralmas qismiga aylangan ijtimoiy tarmoqlarning psixologik ta’siri va ulardan foydalanishda tanqidiy fikrlashning o‘rni tahlil qilingan. Tadqiqotda axborot xurujlari, manipulyatsiya turlari va feyk xabarlardan himoyalanishda media-savodxonlikning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, o‘smirlarda tanqidiy tahlil ko‘nikmalarini shakllantirishda ta’lim muassasalari va oilaning roli bo‘yicha ilmiy tavsiyalar berilgan.

**Kalit so‘zlar:** Tanqidiy fikrlash, ijtimoiy tarmoqlar, media-savodxonlik, manipulyatsiya, feyk xabarlar, axborot xavfsizligi, kiberbulling, raqamli gigiyena.

**Аннотация:** В данной диссертации анализируется психологическое воздействие социальных сетей, ставших неотъемлемой частью жизни подростков в контексте глобализации, и роль критического мышления в их использовании. Исследование подчеркивает важность медиаграмотности в защите от информационных атак, различных видов манипуляций и фейковых новостей. Также приводятся научные рекомендации относительно роли образовательных учреждений и семьи в развитии навыков критического анализа у подростков.

**Ключевые слова:** Критическое мышление, социальные сети, медиаграмотность, манипуляции, фейковые новости, информационная безопасность, кибербуллинг, цифровая гигиена.

**Abstract:** This thesis analyzes the psychological impact of social networks, which have become an integral part of the lives of adolescents in the context of globalization,

and the role of critical thinking in their use. The study highlights the importance of media literacy in protecting against information attacks, types of manipulation, and fake news. It also provides scientific recommendations on the role of educational institutions and the family in developing critical analysis skills in adolescents.

**Keywords:** Critical thinking, social networks, media literacy, manipulation, fake news, information security, cyberbullying, digital hygiene.

**Kirish:** Zamonaviy jamiyatda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida inson hayoti tubdan o‘zgarib bormoqda. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar global kommunikatsiya vositasiga aylanib, yoshlar hayotida muhim o‘rin egallamoqda. O‘smirlar mazkur platformalardan nafaqat muloqot qilish, balki axborot olish, dunyoqarashni shakllantirish va o‘zini namoyon etish vositasi sifatida keng foydalanmoqda [1].

Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlarda mavjud axborotlarning ishonchliligi har doim ham kafolatlanmagan. Bu esa o‘smirlarning noto‘g‘ri xulosalar chiqarishiga, manipulyativ ta’sirlarga berilishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, ularning ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish jarayonida tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Ijtimoiy tarmoqlarning o‘smir shaxsiga ta’siri: O‘smirlik davri inson hayotining psixologik jihatdan eng murakkab bosqichlaridan biri hisoblanadi. Bu davrda shaxsning emotsional holati beqaror, ta’sirchanlik darajasi esa yuqori bo‘ladi. Ijtimoiy tarmoqlar esa aynan shu xususiyatlarga ta’sir ko‘rsatib, o‘smir shaxsining shakllanishida muhim omilga aylanadi [2].

Ijobiy jihatdan qaralganda, ijtimoiy tarmoqlar o‘smirlarga keng imkoniyatlar yaratadi. Jumladan, ular orqali tezkor axborot olish, turli madaniyatlar bilan tanishish, bilim darajasini oshirish va ijtimoiy aloqalarni kengaytirish mumkin. Shu bilan birga,

o‘smirlar o‘z qiziqishlariga mos guruhlarga qo‘shilib, o‘zini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Biroq salbiy jihatlari ham mavjud. Xususan, ijtimoiy tarmoqlarga qaramlik, virtual baholashga ortiqcha e’tibor, kiberbulling, shuningdek, noto‘g‘ri va zararli axborotlarning keng tarqalishi o‘smir psixikasiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, nazoratsiz axborot oqimi yoshlarning fikrlash jarayoniga bevosita ta’sir etadi [3].

Tanqidiy fikrlash tushunchasi va uning ilmiy mohiyati: Tanqidiy fikrlash zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarida asosiy tushunchalardan biri sifatida qaraladi. U shaxsning axborotni tahlil qilish, baholash, solishtirish va asoslangan xulosa chiqarish qobiliyatini ifodalaydi. Ilmiy manbalarda tanqidiy fikrlash mustaqil fikrlashning yuqori bosqichi sifatida talqin qilinadi [4].

Mening fikrimcha, tanqidiy fikrlash o‘smir shaxsining intellektual rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Chunki bu ko‘nikma orqali o‘smir axborotni passiv qabul qilmaydi, balki uni tahlil qiladi, savol beradi va o‘z munosabatini shakllantiradi.

Tanqidiy fikrlash quyidagi tarkibiy elementlarni o‘z ichiga oladi: tahlil qilish, baholash, mantiqiy fikrlash va xulosa chiqarish. Ushbu jarayonlar o‘zaro bog‘liq holda amalga oshadi va shaxsning ongli qaror qabul qilishiga xizmat qiladi.

Ijtimoiy tarmoqlarda tanqidiy fikrlashning roli

Ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan axborotlarning katta qismi filtrlanmagan bo‘lib, ularning ishonchlilik darajasi turlicha bo‘ladi. Shu sababli, tanqidiy fikrlash o‘smirlar uchun zarur himoya mexanizmi sifatida namoyon bo‘ladi [5].

Birinchidan, tanqidiy fikrlash yolg‘on va manipulyativ axborotlarni aniqlash imkonini beradi. Ikkinchidan, u o‘smirlarning mustaqil fikr yuritish qobiliyatini rivojlantiradi. Uchinchidan, turli qarashlar orasida to‘g‘ri tanlov qilishga yordam beradi.

Shuningdek, tanqidiy fikrlash o‘smirlarning ijtimoiy tarmoqlarda faol va ongli ishtirok

etishini ta’minlaydi. Bu esa ularning axborot iste’molchisi emas, balki uni tahlil qiluvchi subyektga aylanishiga olib keladi.

Media-savodxonlik va uning ahamiyati

Media-savodxonlik tushunchasi zamonaviy ta’lim tizimida muhim o‘rin egallaydi. U axborotni tushunish, tahlil qilish va undan to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmalarini o‘z ichiga oladi. Tanqidiy fikrlash esa media-savodxonlikning asosiy komponenti hisoblanadi [6].

Media-savodxon o‘smir har qanday axborotni tekshiradi, uning manbasini aniqlaydi va uning ortida qanday maqsadlar yotganini tushunishga harakat qiladi. Bu esa axborot xavfsizligini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish yo‘llari:O‘smirlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish ko‘p jihatdan ta’lim tizimi va oila muhitiga bog‘liq. Ta’lim jarayonida interaktiv metodlar, muammoli vaziyatlar, debatlar va tahliliy topshiriqlardan foydalanish samarali natija beradi [7].

Ota-onalar esa farzandlari bilan ochiq muloqot olib borishi, ularning fikrlarini tinglashi va to‘g‘ri yo‘naltirishi zarur. Nazoratdan ko‘ra, tushuntirish va hamkorlik muhimroq hisoblanadi.

Amaliy jihatdan, o‘quvchilarga axborotni tekshirish, turli manbalarni solishtirish, feyk xabarlarni aniqlash bo‘yicha mashg‘ulotlar o‘tkazish tavsiya etiladi.

**Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, o‘smirlarning ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishida tanqidiy fikrlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu ko‘nikma ularni noto‘g‘ri axborotlardan himoya qiladi, mustaqil fikrlashni rivojlantiradi va ongli qaror qabul qilishga yordam beradi.

Zamonaviy axborot makonida tanqidiy fikrlash o‘smirlar uchun zarur hayotiy kompetensiya bo‘lib, uni rivojlantirish ta’lim tizimi va jamiyatning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1.G‘ayratov J. O‘smirlar psixologiyasi va virtual muhit

2.Safarova R. Media savodxonlik asoslari

3.Boymurodov N. Amaliy psixologiya

4.Paul R., Elder L. Critical Thinking

5.Facione P. Critical Thinking and Assessment

6.UNESCO Media and Information Literacy

7.Xaydarov F., Xalilova N. Psixologiya o‘qitish metodikasi